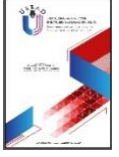

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 2, Year 2, Sayı 4, Issue 4,
Aralık 2020, December 2020.
e issn: 2687-2641

HANS CHRISTIAN ANDERSEN MASALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

TALES ON THE FOLKLOR BY HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Rövşen MEMMEDOV

Dr. Öğr. Üyesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Çocuk Edebiyatı, Bülent
Ecevit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Zonguldak/Türkiye.

Asst. Prof., Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Child Literature,
Bülent Ecevit University Faculty of Science and Letters Department of Turkish
Language and Literature,
Zonguldak/Turkey.

rrr_188@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8821-0517

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.809294

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12.10.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16.11.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Memmedov, R. (2020). Hans
Christian Andersen Masalları Üzerine Bir İnceleme. *USBAD Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 1000-1014.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Makalede dünyaca ünlü çocuk yazarı Danimarkalı Hans Christian Andersen'in yazmış olduğu masallar araştırılmaktadır. Andersen Masalları başlığı altında toplanmış tüm masallar folklor üzerine yazılmıştır. Makalede bu masalların genel konusu, dili, Avrupa ve dünya edebiyatına etkileri tahlil edilmektedir. Ayrıca, masalların konu ve yapısına göre sınıflandırılması makalenin ana konularındandır. Masallar iki dalda incelenmektedir: Birisi, iyiliğin ve güzelliğin zaferine olan iyimser bir inanç; diğeri, kötülüğün ve karamsarlığın insan hayatındaki etkisi. Belirtmek gerekir ki Andersen Masalları'nın bazıları kendi yaşamından izler taşımaktadır. Bu onun çocuk ve gençlik yıllarında yaşamış olduğu zorlu hayatından ileri gelmektedir. Makalede Andersen'in "Çakmak", "Gerçek Prenses", "Yabani Kuğular", "Yaşlı Adam Ne Yaparsa Haklıdır", "Yedi Bezelyede Uyuyan Prenses", "Kralın Giysisi" gibi ünlü masallar çeşitli açılardan araştırılarak tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hans Christian Andersen, Folklor, Halk Masalları, Danimarka Edebiyatı, Edebi Masallar

Abstract: The article explores the tales written by the world-famous children's author Hans Christian Andersen from Denmark. All the tales collected under the heading of Andersen Tales were written on folklore. The article analyzes the general subject, language, and effects of these tales on European and world literature. Also, classification of tales according to their subject and structure is one of the main topics of the article. Tales are divided into two branches: One is an optimistic belief in the triumph of goodness and beauty; the other is the effect of evil and pessimism on human life. It should be noted that some of the Andersen Tales also bear the traces of his own life. This is due to the difficult life he lived through as a child and as a teenager. In the article, Andersen's famous fairy tales such as "The Lighter", "The Real Princess ", "The Wild Swans", "The Old Man Is Right What He Does", "The Princess and The Pea ", "The Naked King" has been analyzed from various angles.

Keywords: Hans Christian Andersen, Folklore, Folk Tales, Danish Literature, Metaphysical Tales

GİRİŞ

Folklor çalışmasında masallar özel bir öneme sahiptir. Halk masallarının temelini oluşturan mitler, mit olayları, ritüeller, inançlar ve adetler mitolojik dünya modeline dayanmaktadır. Bu edebiyat türünde daha fazla büyü ve metafizik kuvvet vardır. Tuhaf bir özellik olarak, olumlu sonunu gösterebiliriz: iyiliğin kötülük üzerindeki zaferi. Belirtmek gerekir ki folklorunda masal türü bulunmayan bir halk, bir ulus yoktur. Genç okurlar bu türü sever çünkü her zaman pozitif kutbun temsilcileri tarafından kazanılır: "Masal yaratma süreci, bir çocuğun

yaratıcı etkinliğinin biçimlerinden biridir. Bireysel deneyimin, çevredeki değişikliklere tepkisinin, talepler ve değerler sisteminin sonucu olarak kendini gösterir. Masal, duygusal ve entelektüel ortamı harekete geçirir. Bir çocuğun hayal gücünün bir ürünü olan bir peri masalının yardımıyla, onun iç ideal dünyasına dönüyor, duygularını ve duygusal durumunu anlıyoruz” (Khalil, 1987).

Masalarda mekân ve zaman tanımlanmamıştır. Masallar hayal gücünün bir ürünüdür, kahramanların metafizik gücü vardır. İyi her zaman iyidir, kötü her zaman kötüdür: iyi ödüllendirilir ve kötü cezalandırılır.

Yazılı edebiyatta yer alan folklorik eserler, masalların kullanılması nedeniyle “modern masallar” ve “yeni masallar” olarak da adlandırılır. “Edebi masallar, gündelik hayattan uzaklaşan, doğada ve dış dünyada insanların maneviyatı içinde yaşayan kahramanların hikayeleridir. Bir tür sözlü nesirdir. Halk masallarına benzer ve aynı zamanda özel bir dünya görüşü ile bazı yazarlar tarafından yaratılan masallara yapay yani “uydurma masallar” denir (Edebiyat Fakültesi).

Halk masalı ile yakından bağlantılı olan edebi masal, kurguya dayalı bir eserdir. Ancak halk masallarından farklı olarak, belirli bir yazarı vardır ve yayınlanıncaya kadar, o ve çeşitleri sözlü olarak mevcut değildir. “Bir edebi masal ya bir halk masalına benzer (halk tarzında yazılmış bir edebi masal) ya da folklor dışı olay örgülerine dayanan didaktik bir çalışma yaratır” (Smirnova, 1967: 373).

Belirtmek gerekir ki edebi masalarda sözlü halk edebiyatına doğrudan değinilir ve folklor temaları ve türleri yaratıcı bir şekilde kullanılır. Bu çalışmalarda folklor-açıklık, akıcılık, dilin sadeliği, nezaket, dürüstlük, mücadele, çalışkanlık, kahramanlık gibi ahlaki niteliklerin halk sözleri şeklinde ifade edilmesi dikkat çekmektedir.

İngiliz yazar Oscar Wilde, Danimarkalı Hans Christian Andersen ve Fransız La Fontaine, Charles Perrault bu tür masallarla tanınır.

Danimarka'nın tanınan yazarı olan Hans Christian Andersen aynı zamanda dünyanın önde gelen büyük masalcılarından. Onun masallarında genel olarak halk edebiyatı kaynakları ve folklorik unsurlar önemli araçlardır. Hans Christian Andersen'i dünya çocuklarına sevdiren halk edebiyatından yararlanarak yazdığı mükemmel, millî ruhlu masalları ve hikâyeleri olmuştur. Bu masalların ve hikâyelerin konusu halk efsanelerinden, kendi gözlemlerinden, hümanist düşüncelerden kaynaklanmaktadır.

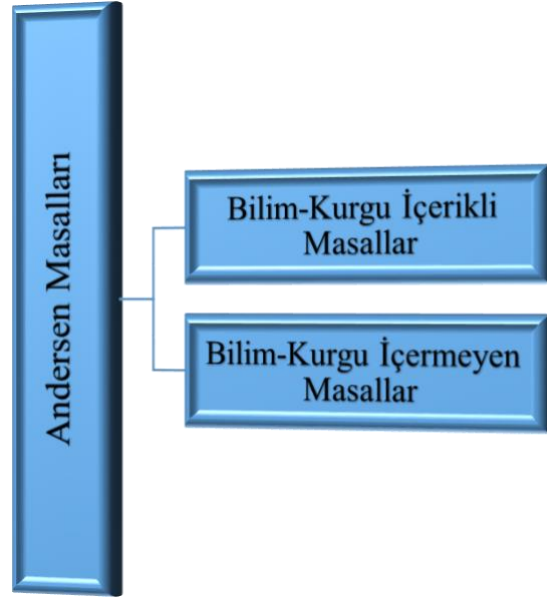
Andersen, İskandinav folklorunun yanı sıra, diğer Avrupa halklarının halk edebiyatı ve Doğu masalları, özellikle "Bin Bir Gece" masallarından yararlanmış, kendine has üslupla dünyaya ün salmış eserlerini yazmıştır. Andersen masalla gerçekliği birbirinden ayırmaması konusunda ısrar etmiştir. Çünkü en değerli masal insan hayatıdır ve bu masallar gerçeklikten yaranmaktadır. Bu faktörleri ele alan Andersen ilk hikâyelerinde masal türünü kullanarak kendi düşüncesini, toplumsal olayları, insan psikolojisini bu tür aracılığıyla aktarmaktaydı.

Andersen'in masallarının çoğu sözlü geleneklerden alınmamıştır. Bazen sözlü geleneklerden kaynak almasına rağmen, masallarının büyük bir kısmı doğrudan edebi masallardır. Tanınmış Danimarkalı folklor yazarı Bengt Holbek, Andersen tarafından yayınlanan 156 "masal ve hikâye"nin bir kısmı, sadece yedi tanesinin "Danimarka folklorundan alındığını" iddia etmekteydi. Öte yandan Elias Bredsdorff, yazar hakkındaki biyografisinde, Andersen'in dokuz hikâyesinden duyduğu halk masallarına dayandığına dikkat çekiyor. Yedi veya dokuz olsak da hiç kuşkusuz Andersen'in gerçek hikâyesinin genel hikâye anlatımında çok küçük olduğunu söyleyebiliriz (Dundes, 2010: 55).

Andersen'in yazdığı masalarda kendine has bir üslubu vardır. Bu masalarda karakterlerin duygu ve düşüncesi daha hareketli olarak okurlara aktarılmaktadır. Bengt Holbek bu konuda, "Andersen'in yazı stili destansılığın yanı sıra, lirik ve dramatiktir. (...) Sözlü geleneğin açık destansı yapısı, Andersen'in kendi icadının lirik dramatik bölümleriyle bütünleşiyor. (...) Geleneğin ötesine geçebilir, çünkü sözlü ulaşımın kısıtlamalarından muaftır" (Bengt, 1987: 123).

1. MASALLARIN KONU VE YAPISI

Eserlerinde roman, tiyatro, biyografi gibi pek çok türü barındırmasına rağmen dünya edebiyatında masallarıyla ünlünen Andersen'in bu eserleri sadece çocuklar için değil yetişkinler için de yazılmıştır. Halk türü motiflerini masallarına dâhil eden yazar, anlatıyı fantastik boyutlara genişletti. Andersen'in kendisi masallarını iki gruba ayırdı (Hakon, 1996: 2).

“Andersen’in ilk masalları çocuk ve ergenlik yaşlarından itibaren büyüklerden duyduklarının canlı ve beğeni kazanmış tekrarlarından oluşmaktaydı” (Wullschläger, 2005: 21).

İleride Andersen birçok cesur ve özgün masal yazarak türü yeni bir seviyeye taşıdı. Yazarın yazdığı masallar, bilinçli bir halk bilgeliğiyle korunan insan zihnini uyandırır. Bu masalarda fantastik, efsanevi ve mitolojik motifler gerçek dünya ile birleştirilir. Bir yandan sanatsal kurgu, öte yandan halk sanatının dayanılmaz saflığı günümüzde bu masallara olan ilgiyi ve merakı korumaktadır. İlerleyen yıllarda masallarının konusunu genişleten yazar, eserlerinde (Yabani Kuğular) folklor motifleri geliştirerek özgün hikâyeler yaratmayı da başardı (Andersen, 2020: 5). Andersen’in hikâyeleri anlaşılır, rüya gibi ve her çocuğu kolayca çekebilecek niteliklere sahiptir. Yazarın hayal etme, hayatın çeşitli mucizelerini görme ve çocuk gibi düşünme yeteneği bunu bir kez daha kanıtlamaktadır. “Bütün dünya mucizelerle dolu, ama biz onlara günlük şeyler demeye alışkınız” (Hakon, 1996: 2) söyleyen Andersen okurlara, hayatın gerçeklerine ufak bir dokunuşla hafızada yüzlerce yıl kalacak özgün örnekler yaratma olasılığını göstermektedir.

Andersen'in masallarının motifleri ve konuları ortak bir folklor edebiyatından gelse de (çeşitli batıl inanç biçimleri, periler, cüceler, dilenciler ve krallar, prensler ve hayvan hikâyeleri gibi) sadece ifadelerinde değil aynı zamanda içsel gelişimlerinde de özgün bir yaratıcılık örneğidir. İlk başta yetişkinler için yazdığı kitaplar onun için

hayallerinden daha önemli görünmekteydi ama zamanla aynı halk masallarında insan hayatının kalıcı yönlerini ve karakterini canlı ve şaşırtıcı bir şekilde anlattı. Bunun iki sonucu görülmektedir:

- Artık hikâyelerini çocukların eğlencesi olarak görmüyordu;
- Geleneksel hikâyeler anlatmak yerine kendi hikâyelerini yazmaya başladı.

2. MASALLARDA FOLKLORİK UNSURLAR

Andersen masallarının popülaritesi çocuklarla sınırlı değil, yaşa ve milliyete ait olmayan evrensel unsurlara sahiptir. Bu unsurlar, bu masalların içeriğinin derinliklerinde gizlidir. Yetişkinler de içerikteki hedeflerle ilgilenmektedir. Bir yazar olarak, zamanın birçok kültürüne yakın konuları ve kavramları seçerek onu uluslararası düzeye taşıdı. Hikâyelerinde önemli bir ortak konu, önemsizlikleri veya çaresizlikleri nedeniyle toplum dışında kalan insanlardır. İnsan ruhunun derinliklerinde yaşayan bir çocuk için yazan Andersen, okuyucularını hikâyenin çocuklara yönelik olduğu konusunda bir şüphe ve heyecan örüntüsü içine sokmasına rağmen duygularına ve hislerine hitap ettiğini fark etti. Onun masalları, insan doğasıyla bütün ikiyüzlülüğü ve asaleti, iyi ve kötüyü, bencillik ve fedakârlığı, gurur ve mütevaziliği ile karşılaştıkları için tamamen insan erdemlerinin aydınlık ve karanlık taraflarında dolaşarak, farklı toplumlarda açgözlülük, otoriterlik, oportünizm (fırsatçı) vb. tam tersi olan ve belirli aşamalarda hakim olan cesaret, adalet, sadakat ve dürüstlük gibi asil ahlaki değerleri yüceltir, hem bireyin hem de toplumun iç yüzünü eleştirel ve ironik bir şekilde ortaya çıkarır. Yazarın tüm hikâye ve masallarında üretici hayal gücünü duyduğumuz akıl, mizah, eğlence, güzellik, hikmet ve cesaretle büyülenmiş güzel bir dünya olduğunu görmek mümkündür. Bu düşünceyi sıklıkla hayvanlar, bitkiler ve kuşların diliyle ifade eden Andersen'in masalları, sadece üzgün bir küçük kızın hikâyesini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda çiçeklerini okuyan, konuşan ve dans eden narin, renkli yaratıklara dönüştürür. Bugün, Andersen'in hikâyeleri dünya çocuk edebiyatında ün kazanmasına rağmen, konu alanlarının çoğu sert ve sosyal eleştiriler içermektedir.

Yazarın yazdığı masalların çoğu, karakterin ölümü veya adaletsizlikle sonuçlanır, bazıları üzücü ve bazıları ironiktir. Andersen'in masalları çocuklara uyarlandığı için yıllar içinde bazılarında rahatsız edici ayrıntılar bırakıldı ve bazılarında üzücü sonlar görüldüğü gibi "iyi sonlar" olarak değiştirildi. Çocukların ilgi alanlarını dilinin sadeliği,

konunun derinliği ile kapsayan yazarın öyküleri, tüm evlere girebilecek kadar insancıl ve dürüştür. İnsan hayatını konu alan masallarda Andersen, hayvanlar arasındaki bağlara vurgu yaparak bu hayvanları, eylemleriyle insanların olumsuz nitelikleriyle alay ederek masalların ana karakterleri olarak sunar. İnsan hayatının dikenli yolu en iyi 1843'te "Çirkin Ördek" masalının yardımıyla anlatılır: "Bir kuğu yumurtasından ördek çiftliğinde dünyaya gelmişse ne olmuş yani?" (Andersen, 2013: 321).

Nitekim eserdeki Kuğu dünyaya bir ün saldı. Bu çalışma bir peri masalı manifestosu olsa da her insanın ruhsal gelişimine bir rehber, başarıya giden yolun her zaman öngörülemezlik, çekicilik ve belirsizlikle dolu olduğunu, ancak bir görevin bütün bir yaşamın ikilemlerini çözdüğünü gösteren bir toplumun biyografisidir.

Aynı zamanda, gerçekçiliğine rağmen, Grimm kardeşlerin yazdığı masallardan radikal bir şekilde farklı olan Andersen, çalışmalarında bir yön olarak Batı edebiyatındaki gerçekçilik şiirini yapılandırmıştır. Yazar, eserlerini geleneksel olmayan öğreticilikten ziyade lirik bir anlatı prosedürü ile sınırları olmayan yaşam hakkında bir şiir olarak anladı. Dolayısıyla hem flora ve faunaya hem de insan toplumuna uygulanabilecek gerçekçi bir gözlem, Andersen'in çalışmalarının ana yönü olarak düşünülebilir. Masallarının ana karakterleri fakir veya haksızlığa uğramış, ancak olağanüstü zihinsel yetenekleri, nezaketleri ve becerileri olan canlılardır. Mizah ve ince hiciv ile karakterize edilen Andersen eserleri, 19. yüzyıl gerçekçi Danimarka edebiyatının zirvesi olarak kabul edilir. Andersen'in hikâyelerinde de belirttiğimiz gibi, klasik bir masalın unsurlarını bulmak çok zordur. Sihirbazlar, periler ve büyücüler tarafından pratik olarak fark edilen bu tür masalların temeli ve özü olan iyiyle kötü arasındaki mücadele, yazıldığı andan günümüze kadar sosyo-politik toplumun meselelerini kapsamaktadır. Andersen'in masallarındaki ana tanımlama biçimi, hayvanların ve nesnelere insan doğasını temsil ettiği masalların, insan kategorisiyle alay ettiği ve insanın dilsel hilelerinin çelişkisini tanımladığıdır. Tüm bu biçimler, zamanın burjuvazisinin ve proletaryasının mikro dünyasının veya daha doğrusu 19. yüzyılın sosyo-politik ve ahlaki değerlerinin açık bir göstergesidir.

Andersen eserlerinde, halk masallarında bahsedilen kahramanların isimlerini kullanmamış, daha önce hiç bilinmeyen yeni karakterler oluşturmuştur. Onun masalları hayal gücüne ve yaşam deneyimine dayanmaktadır. Yazar, röportajlarından birinde bunu "(...)

yazdıklarının çoğu benim tersimdir. Her görüntü hayatımdan. Onların hepsini biliyorum” (Hakon, 1996: 3) açıkça ifade etmektedir.

Andersen'in hikâyeleri birçok yazar tarafından La Fontaine'in hayvan imgelerinin varlığına ilişkin temsilleriyle karşılaştırılmış ve Andersen'in özgünlüğünün La Fontaine'in çalışmasındaki tipik hayvan karakterlerinin yanı sıra daha yabancı hayvanlara hitap ederek ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. “Mutlu Aile” -salyangozlar, “Çirkin Ördek”, kuğular ve ördekler vb. bu seriye atfedilebilir (Andersen, 2020: 5). Andersen ayrıca oyuncaklar, figürler, eski evler, günlük nesnelere, portreler, heykeller, dolaplar, aynalar, tabaklar ve daha fazlası dâhil olmak üzere birçok nesneyi canlandırarak onları insan erdemleri şeklinde tasvir etmiştir. Fantezi ile gerçeklik, peri masalı ile yaşam, şiir ve hikâye, sembolizm ve gerçekçilik arasındaki bağlantının gerçekleşmesi, Andersen'in masallarının büyüklüğünü bir kez daha göstermektedir. Bu karakterleri temsil eden şeyler canlandırılmıştır. Topu besleyen sincap, botlarla evlenme gibi olaylar yazarın masallarında sıkça görülür. Yazar, kötü alışkanlıklar ve zayıflıklar için insanları suçluyor. Örneğin, iğne çok ince gelse de sonunda ince bir dikiş iğnesi olduğunu kabul eder. İğnenin kendini övmesi burada hicivli bir kahkaha uyandırıyor. “Kralın Giysisi” masalında Andersen, prensin zekâsını tanımlamak için bu ifadeyi kullanıyor:

“Bu elbiseleri giyersen, imparatorluğumdaki adamlardan hangisinin görevine layık olmadığını hemen anlarım; akıllıları aptallardan ayırt edebilirim!” (Andersen, 2013: 119)

Bu bağlamda hiciv masalları, Andersen'in eserlerinde yaygındır. Yazarın hayal gücü ve halk efsanelerini hatırlaması, güzel bir peri masalı yaratmasına olanak sağlamıştır. Danimarkalı yazar neredeyse tüm eserlerinde adaletin adaletsizliğe, iyinin kötülüğe galip geleceğine dair derin bir inanca sahiptir.

Andersen, farklı yıllarda farklı ülkeleri gezerek kültürlerini, sosyo-politik değerlerini belgeledi ve bunları modern dönem için resmi malzeme seviyesine yükseltti. 1837'de İsveç'e yaptığı ziyaretten sonra Andersen, İskandinavizm'den esinlenerek İsveçliler, Danimarkalılar ve Norveçliler arasındaki ilişkisini ifade eden şiirler yazdı. 1851'de “İsveç'te” eserini yazarak seyahat izlenimlerini dile getiren yazar, sonraki yıllarda sürekli bir gezgin olarak birçok seyahat edebiyatı eseri yayınladı (“İspanya'da” 1863 ve “Portekiz'e Ziyaret” 1868). Andersen, seyahat eserlerinde çağdaş seyahat edebiyatının bazı detaylarını takip

etti. Seyahat kitaplarının her biri, ölümsüzlük ve seyahat edebiyatındaki kurgunun doğası gibi felsefi konulara bakarak yazarın gördüklerine dair belgeler ve açıklamalar içerir. Andersen seyahat kitaplarında seyahat yazımıyla ilgili bazı modern geleneklere odaklandı, ancak her zaman uygun bir stil geliştirdi. Seyahat kitaplarının her biri ait olduğu dönemin belgesel ve açıklayıcı raporları içerir. "Andersen, seyahat kitaplarında masal yaratmaktan çekinmedi ve 'İsveç'te olduğu gibi bir dizi masal yazdı" (Binding, 2016: 4).

"Ölü Adam" başlıklı "Yol Arkadaşı" masalı ilk kez 1830'da yayınlandı. Bu yayının altyazısında Fyenssk Halk Masalı (et fyensk Folke-Eventyr) yazılmaktaydı. Fyenssk Danimarka'da bir adadır. Lakin bu yayın başarılı olamadı. 1835'de bu masal "Yol Arkadaşı" başlığı ile yayınlandı. Masal babanın ölümüyle başlar. Babasının ölümünden kederlenen Johannes rüya görür:

"Rüyada güneşin ve ayın önünde eğildiğini gördü, babasını hala sağlıklı ve sessiz gördü, özellikle neşeli zamanlarda babasının kahkahalarını duydu; uzun saçlarında altın taç olan güzel bir kız elini Johannes'e uzattı, babası ise "Bak, ne güzel bir sözlün var. Dünyadaki tüm kızlardan daha iyi" (Andersen, 1987: 239). Yukarıdaki olay, hikâyenin folklordan geldiğine dair kanıtlardan biridir. Bu tür sahneler genellikle folklor örneklerinde bulunur. Çocuk uyuyor, rüyasında hiç tanımadığı güzel bir kız görüyor ve bu güzelliğe ulaşmak için sevgisiyle seyahat ediyor. Sonra yanlışlıkla prensin şehrine gelen Johannes onu gördüğü anı görür.

Bu masalda sihir yaygın olarak kullanılır. Ölü adamın kahramanı ile olan yolculuğunun ruhu ve desteği, gerçekte hiçbir ilgisi olmayan güdülerdir. Johannes ve karısının yolculukları sırasında yaşadıkları olaylar da Folklor has motifleri andırmaktadır. Örneğin, "sırtına ağaç dalları bağlayan" yaşlı kadının onların karşısına çıkması, sihirli yağın yarısını süpürge, yarısını ise kılıçla değiştirmek sahneleri folklorik unsurlardır.

1835'te yazılan "Çakmak" hikâyesi de halk edebiyatı ile ilgilidir. Eserin İskandinav halk masalı "Mum Ruhu"ndan etkilenmesi söylenebilir, "1001 Gece" masallarındaki "Alaaddin'in Sihirli Lambası"na dayanarak yazıldığı iddiaları var. Holbek ayrıca bu masaldaki "1001 gecenin" daha fazla etkiye sahip olduğuna dikkat çekiyor: "Çakmak" ta şanslı Alaaddini hatırlatan bazı önemli noktalar var" (Bengt, 1990: 225).

Masalda, bir askerin kılıcını almak ve üçayaklı köpek pahasına prenses ve tahta almak için cadının kemeriyle bir kuyuya dalması Alaaddin'in sihirli lambası için daha uygundur. Andersen, Alaaddin'i askerle, sihirli bir lambayı çakmakla, şeytanı köpeklerle değiştirerek masala yeni bir nefes getirdi.

"Mum Ruh" masalında asker bir prensesi ziyaret etmek için mum kullanır ve idama gönderildiğinde hayatını kurtarmak için demir adamı yardıma çağırır.

"Çakmak" tamamen "Mumdaki Ruh" ya da "Alaaddin'in Sihirli Lambası" masalına dayanmaktadır. Andersen gerek İskandinav, gerekse de Doğu folklorundan eşit derecede faydalandı.

Prens kardeşlerin üvey anne tarafından Kuğu'ya dönüştürülmesi alman halk masallarında da vardır. "Altı Kuğu" adlanan folklor eseri Andersen'in "Yabani Kuğular"ına benzemektedir. Lakin araştırmacılar, "Andersen'in eserlerinin kaynağı Danimarkalı halk edebiyatçısı Mattias Vinder'in yazmış olduğu "On bir Kuğu" olmuştur." söylemekte. Bu kitap masallar perakende yapıldığı için başarılı olamamıştı. Lakin kitapta olan "On bir Kuğu" masalı Andersen için güzel kaynak olduğundan bu hikâyeyi kendine has bir üslupla 1838'de tekrar yazar. Burada halk edebiyatından kaynaklanan cadı üvey annenin zulmü kendi stilince verilmiştir. Üvey anne karakteri çok sayıda masalarda, Külkedisi'nde de vardır. Lakin onlar karakter açısından tamamen farklı insanlardır. Küllüce'nin üvey annesi ona hem manevi, hem fiziksel işkence yapıyorsa, Eliza'nın üvey annesi onu büyü'nün gücüyle cezalandırır. 11 kardeşi büyüyle kuğuya dönüştüren kadın Eliza'yı kolaylıkla yener. Andersen bununla insan maneviyatını değerlendirmeye her zaman ön sıralarda tutar.

Kutsal figürler, büyü bu masalda da yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak Andersen, tüm büyüler ve büyücülerin en güçlüsü ve tüm kötü güçlere karşı savaşma gücünün insan kalbinde olduğuna inanıyordu.

Folklor üzerine yazılan masallardan biri de "Yaşlı Adam Ne Yapsa Haklıdır" (Nye Eventyr og Historier) eseridir. Eser 1861'de yazılmıştır. Andersen bu eserinde kaynak olarak Norveç masalı olan "Gudbrand On The Hillside" eserini ele almıştır. Her iki masalın ana konusu, fakir bir karı koca arasındaki güven ve saygı duygularına dayanmaktadır. Her durumda, karısı kocasına karşı gelmez ve kötü davranışlarıyla sevinir. Olaylar, attan başka bir şeyi olmayan çiftin onu satmaya karar

vermesiyle başlar. Fuara giderken, koca atını bir ineğe, ineği koyuna, koyunu kaza, kazı tavuğa, tavuğu çürük elmaya değiştirir. Koca, karısının bu aptallığa tepkisi hakkında iddiaya giren varlıklı İngiliz'i yeniyor, karşılığında çok fazla altın kazanır.

Bahsettiğimiz olaylar Andersen versiyonundadır. "Gudbrand on the Hillside" eserinde ise bazı farklı olaylar yaşanmaktadır. "Gudbrand on the Hillside" masalında mal değişimi at ile değil inek ile başlar. Andersen komşu karakterini iki İngiliz ile değiştirdi. Norveç versiyonunda, kocası eve boş elle dönerken, "Kocam Seviyor" masalında, kocası bir torba çürük elmaya eve gelir.

Kadın duyarlılığı konusu folklorda çok belirgin olmasa da İtalyanlar'da "En Duyarlı Kadın", Hindistanlılarda "Kral Faziletli Banner'in Üç Zarif Kadını" örnek olarak gösterilebilir. "En Duyarlı Kadın" eseri saçlarının yolunması nedeniyle korkunç bir ıstırap çeken bir kadını ifade eder. Hint folklor örneğinde, kral şeytanın baskısıyla kadınlar arasında en zarifini seçmek zorundadır: ilk kadın lotus çiçeği tarafından yaralanır, ikincisi ay ışığı ile yakılır, üçüncüsü tahıl öğütme sesi ile üzülür.

Yazarın bu peri masalının İsveç versiyonu olan "Yedi Bezelyede Uyuyan Prenses" masalından yararlandığı tahmin edilmektedir. İsveç masalındaki kimsesiz bir kız, kedinin tavsiyesinde çeşitli testlerden geçer ve kurnazlıkla kendini bir prenses olarak tanıtır. Andersen'de durum daha farklıdır. Prenses yalan söylemeden gerçeğini kanıtlar.

"Gerçek Prenses" masalı da folklorik unsurları ihtiva etmektedir. Masalın başlangıcı, bu türdeki geleneksel sözlü edebiyat unvanıyla neredeyse aynıdır.

"Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zamanların birinde, uzak bir diyarda, iyi kalpli bir prens yaşıyormuş. Evlilik çağındaki bu prens, bir prenses ile evlenmek istiyormuş. Kendisine uygun bir eş bulmak için bütün ülkeleri dolaşmış ama bir türlü istediği gibi birini bulamamış" (Andersen, 2018: 36).

Örneğe bakıldığında halk edebiyatından yararlanmakta olduğu görülmektedir. Prens Prenses eş araması konusu çok sayıda halk edebiyatı örneklerinde mevcuttur. Ama Prensesin Kral soyundan olması çeşitli masalarda çeşitli yollarla test edilir. Burada ise test için nohut taneleri kullanılmıştır. Yirmi yün ve yirmi döşeklerin altına konmuş küçük nohut tanesini yalnız asil Prenses hissediyordu. Andersen'in folklorik unsurlardan yararlanarak olayları bu şekilde sunması için farklı

bir amacı vardı. Toplumsal eşitsizlik, toplumsal sınıflanmanın şiddetlendiği dönemin manzarasını yazar masal aracılığıyla aktarmaktaydı.

Masalda tam olarak açıklayamayan bazı unsurlar vardır: Prensesin yağmurlu havada saraya gelmesi. Prensler tek başına ya da yürüyerek gidemiyordu. Neden sarayın kapısını çalıyor? Sıradan bir fakir kız gibi davranmış olabileceği veya hile yapacağı düşünülmüş olabilir. Andersen belki bunu masalda sunmasa bile, okurun bir fikri ortaya çıkar. Ya da belki sadece prensesin herkes gibi yaya ve yalnız başına yürüyüşü Andersen'in sosyal eşitlik arzusunun ihtiva eder.

Alain Quella-Villager "Gerçek Prenses" (The Princess and the Pea) adlı masalında Andersen ölüm ve amansız kaderin şiddetin egemen olduğu bir dünya hakkında çocukluk hatıralarını onu kendilerinden biri gibi kabul etmeyen sakin, tehlikesiz Danimarka burjuvazisi ile karışık biçimde vermiştir. "Burjuva dönemindeki Andersen'in acı çektiği hakaret ve hayal kırıklığı Andersen'in kendisinin prototipi gibi yazmış olduğu yirmi döşek altından küçük nohut tanesini hisseden "sağlıksız" hassas prenses karakteriyle "Gerçek Prens" (The Princess and The Pea) masalında mitleştirildi" (Wullschlager, 2001: 151).

Sayfa | 1011

Prens evlenmek arzusundan bahseden bir diğer masal "Domuz Bakıcısı"dır. İmparatorun kızının gönlünü gerek gülle, gerekse kanaryayla alamayan prenses, elbiselerini değiştirerek imparatorun sarayına gelerek domuz gütmeye (çobanlık yapmaya) başlar. Herkesin pişirdiği yemekten haber veren kazan, dünyanın tüm valilerini ve danslarını, dans eden alet gibi "boş oyuncakları kazanmak için erkeğe yüz öpüş vermeğe razı olan kız, gülün, kanaryanın değerini anlamaz. Halk edebiyatından kaynaklanan konu olsa bile Andersen kendi diliyle okurları diğer meselelere odaklandırmaya çalışmaktadır. Yazar, gününü oyun oynamak ve anlamsız şeyler yapmakla geçiren imparatorun kızının timsalinde zamanın üst sınıfının temsilcilerini göstermek istemektedir. "Saçma" dedi prenses. "Ben onu öptüğüme göre sizler de öpersiniz! Unutmayın ki, sizleri ben besliyorum!" (Andersen, 2013: 283) sözleri prensesin asıl yüzünü göstermektedir.

Kibirli Prens cezalandırılması konusu halk masallarında da kullanılmaktadır. 16-17. yüzyıllarda yaşamış İtalyalı şair Giambattista Basile'nin "Pentamerone" adlı masallarında da benzer konu vardır. Her gün 10 olmak üzere 5 gün konuşulan 50 masalı kapsayan "kolleksiyon"un Grimm Kardeşler ve Charles Perrault masallarına da

etkisi vardır. Bu kitap, gururlu Sinziella'nın sevgisini kazanmak için bahçıvanmış gibi davranan bir prensin maceralarını anlatıyor. Benzer konu Grimm Kardeşler'in "Mavi Sakal" masalında da mevcuttur. Kendini beğenmiş Prenses, elçileri, özellikle yakışıklı kralı da beğenmez, onun sakalını tavuk gagasına benzetir. Öfkeli baba, prensesi saraya gelen ilk fakir bir adama vereceğine karar verir. Tuhaf bir sakallı kral fakir bir müzisyenin elbisesinde saraya girer ve prensesle evlenir. Yoksulluktan şikâyet eden prenses, kralı zamanında reddettiğinden pişman olur. Sonunda, zavallı müzisyenin aslında garip sakallı bir kral olduğu ortaya çıkıyor ve hikâye mutlu bir sonla bitiyor.

Görüldüğü gibi, iki masal arasında yeteri kadar benzerlik vardır. Ancak Andersen, aynı konuda yeni "keşifler" yaparak onu kendine has biçime koydu. Yazarın öyküsünde duygusal (santimantalizm) noktalar azdır. Halk masallarında, prenses inadından dönüp affedildiği halde, ancak Andersen'in masalında prens tarafından affedilmez ve terkedilir.

Bazı sebeplerden dolayı bu masal çocukların okuması için uygun olmaya bilir. Domuz çobanının prens ile yaptığı "ticaret" bunun en önemli sebeplerindendir. Bunun yanı sıra, "Çakmak"da da bazı negatif olaylar mevcuttur. Askerin çakmağını almak için yaşlı kadını öldürmesi çocuklar için olumsuz örnektir. Belirtildiği gibi "Alaaddin'in sihirli lambası" bu masal için kaynak olmuştur. Adı geçen Şark masalında Alaaddin'in amcası olarak gösteren cadıyı öldürmesinin sebebi belirtilir. Lakin "Çakmak"ı okurken askerin yaşlı kadını yanlışlıkla öldürdüğü anlaşılmaktadır. Daha sonraki tahliller yaşlı kadının cadı olduğunu göstermektedir. Buradan, Andersen yaşlı kadının cadı olduğunu belirtmeyi unutmuş veya çocukken duyduğu masalı böyle hatırladığı sonucuna varmaktayız. Her halde bu yön kusurlu olarak nitelendirilebilir.

Genel olarak, her ayrıntıya dikkat etmek önemlidir, çünkü masallar çocukların yetiştirilmesi üzerinde doğrudan etkisi olan edebi örneklerdir. Bundan dolayı Andersen masalları iki gruba ayrılmaktadır: Çocuklar ve Yetişkinler için masallar. Maria Tatar bu sınıflandırmanı ve orada bulunan masalları bu yönde hazırladı (Tatar, 2008: 201). Andersen kendisi ise çocuk yazarı adlandırıldığına her zaman pişmanlık duymaktaydı. O, "Ben yetişkinler için yazdım" (Andersen II, 2014: 32) demektedir. Lakin ilk kitabını "Çocuklar için masallar" adlandırması tezatlıdır.

Yazar tarafından yaratılan tüm prensesler birbirinden farklıdır. Prens "Yol Arkadaşı"nda büyülerek cadiya dönüşmüş, "Çakmak"ta askerle evlenememesi için hapsedilmiş, "Domuz Bakıcısı"nda ahmak gibi tasvir olunmuştur. "Nohut üstünde yatmış prenses" ise bunlardan farklı olarak zayıftır. İlk 3 prensesin bir bağlantı noktası var: üçü de mahkûmdur. Birini babası, birini cadı büyüleyerek mahkûm etmiştir. Sonuncusunun mahkûmluğu farklıdır: Aptallığı, dünyaya "gözlerini kapatarak" bakması kendisini mahkûm bırakmıştır, hayatın güzelliğinin nasıl olduğunu anlayamamıştır.

Yazarın "Kralın Giysisi" adlı masalı onun hangi kaynaktan alındığı konusu çeşitli şekilde eleştirilmektedir. Andersen, masallar kitabının önsözünde, bu hikâyenin Kont Lucanor adlı 13-14. yüzyıl İspanyol bir yazar tarafından alıntılandığını söyledi. Lucanor, dört bölümlü "Desen Kitabı"nda Aisopos (Ezop), Doğu masalları ve birçok kaynaktan etkilenmiştir. Bu kitaptan alındığı iddia olunan "İmparatorun Giysisi" masalının motiflerinin "Bin Bir Gece" de olan "Kırk Vezirin Hikâyesi" masalından geldiği fikri de vardır.

SONUÇ

Tüm bu benzerlikler ve farklılıklar göz önüne alındığında, Andersen'in masal yaratıcılığının edebiyata yeni bir uyum getirdiği fikri söylenilebilir. Masal ve mit Andersen için bir çocukluk hayali idi. Bu hayalleri kendi masallarında bir gerçeğe dönüştürdü. Zamanla o romanlar, oyunlar ve diğer kurgular yazdı, ancak masallar kadar popüler olmadı ve tekrar bir masal yazmak zorunda kaldı. Belki masalları onun bir romancı olarak ünlenmesini engelledi. Okurlar Andersen'in hassas duygularını hiçbir şeyle değiştirmek istemediler. Andersen'in ölümünden sonra eserleri tiyatro ve televizyon performanslarına, filmlere ve çizgi filmlere, animasyonlara uyarlandı ve hala her ülkede dolaşiyor.

Bu folklorik masallar zaman geçtikçe daha da okunaklı bir hale gelerek dünya yazarları için kaynak oldu. Bu masallara 20. yüzyılın ortalarından itibaren animasyon ve sinema filmleri yapıldı: The Little Mermaid (Küçük Deniz Kızı) (1989), yapımcı John Musker; Frozen (Karlar Ülkesi) (2013), yapımcı Peter Del Vecho; Thumbelina (Parmak Kız) (1994), yapımcı Don Bluth; The Red Shoes (Kırmızı Pabuçlar) (1948), yapımcı Michael Powel; The Ugly Duckling (Çirkin Ördek Yavrusu), yapımcı Walt Disney; The Snow Queen (Karlar Kraliçesi)

(2002), yapımcı David Wu vb. Bu filmler modern dünyada sevilerek izlenilmektedir.

KAYNAKÇA

Andersen, H. C. (2013). *Andersen Masalları*. Cilt: 1. (Çev.). Saffet Günersel, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Andersen, H. C. (2014). *Andersen Masalları II*. (Çev.). Nazan Arıbaş, İstanbul: Epilson Yayıncılık.

Andersen, H. C. (2018). *Preşes ile Bezelye Tanesi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Andersen, H. C. (2020). *Nağıllar*. Bakü: Kanun Neşriyatı.

Bengt, H. (1987). *Interpretation of Fairy Tales*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Bengt, H. (1990). Hans Christian Andersen's Use of Folktales (Journal_Article). *Special Issue on the Romantic Fairy Tale 4(2)*, Wayne State University, 224-225.

Binding, P. (2016). *Hans Christian Andersen: European Witness*. New Haven: Yale Univ. Press.

Dundes, A. (2002). Bloody Mary in the Mirror: Essays in Psychoanalytic Folkloristics, University Press of Mississippi.

Hakon, S. (1996). *Hans Christian Andersen: Danish Writer and Citizen of the World*. Amsterdam: Rodopi Bv Editions-2.

Hofman, H. (1987). *Andersen, Grimm Kardeşler Masallar*. Bakü: Yazıçı Yayınları.

Khalil, Z. (1987). *3. Detskaya Literatura Azerbaydjana*. Moskva: Det. Lit.

Smirnova, V. (1967). *O Detyakh I Dlya Detey*. Moskva: Detgiz.

Tatar, M. (2008). *The Annotated Hans Christian Andersen*. New York: W.W. Norton.

Wullschlager, J. (2001). *Hans Christian Andersen: The Life of a Storyteller*. Chicago: University of Chicago Press.

Wullschläger, J. (2005). *Andersen. Życie Baśniopisarza*. Warszawa: Wab.